



EGIDIJUS MAŽINTAS

Vilniaus pedagoginis universitetas

## TAURIOJI FRANZO SCHUBERTO DAINŲ FILOSOFIJA

The Noble Philosophy of Franz Schubert's Songs

### SUMMARY

While singing Schubert's songs and trying to get deeper into them, we make sure that doing all this develops a mutual understanding between the human being and subsistence, and stimulates alternative thinking. The songs become *an immediate objectivism* and a stamp, like the world and ideas, once multiplied, become a world of separate things. Thus, contrary to other composers' works, Schubert's songs are not an objectivism of ideas, but an objectivism of the nature and of the good-natured will of a human. The philosophy of his songs is oriented towards all that unites and stimulates creativity and craftsmanship. The simplicity of Schubert's songs and the beauty of the idea bring inner expedience into the worlds of those who listen to the songs and perform them. Due to their subtle idea and form, the songs provide the listeners or performers with a subtle philosophy. The interpretation of the songs between the self and the other is the most important form (as an interdialogue) of the development of a personality. *That is why the impact of music is much more powerful and deeper than that of other kinds of art*, Schopenhauer claimed. *After all, those kinds of art point only to the shadows, whereas music points directly to the essence.*

### F. SCHUBERTO DAINŲ DVASINGUMO SAMBŪVIS LIETUVOJE

Kompozitoriausias Franzo Schuberto gyvenimas ir *Dainų (Lied)* kūryba, tarsi du greta tekantys Alpių kalnų šaltiniai, vietomis susisiečia reliatyviais biologiniais požeminiais kanalais, tačiau teka

atskirai, kiekvienas sava vaga. Schuberto epocha garbino tradicijas, nesubrandintą individualumą, įkvėpimą, psichologines prieblandas, ironiško atspalvio filosofiją, subtilią poetiką, žmogiško artu-

RAKTAŽODŽIAI: dainos, Schubertas, vaizdiniai, sintezė, muzika, protas, emocijos, valia.

KEY WORDS: songs, Schubert, phantasms, synthesis, music, reasons, emotion, will.

mo pustonius, vitalizmą, jausmingumą, mistinį paslaptinę. Schubertas įkūnijo tos epochos klasikinės dainos idealą: meniškai išbaigė formų miniatiūras – bendros temos ir poetinės idėjos suvienytus vokalinius ciklus, kur kiekviena daina yra vientiso muzikinio-filosofinio etiudo mozaika. Klausydamas savo tėvy-nainio, Schopenhaueris reziumavo, kad ji (muzika) yra toks „didingas ir toks pui-kus menas, ji taip galingai veikia žmo-gaus sielą ir taip visiškai ir giliai jo su-prantama, kaip visuotinė kalba, savo aiškumu pranokstanti net stebimojo pasau-lio kalbą, kad mes nedvejodami turime joje išžvelgti kažką daugiau“, nei „execi-tium arithmeticae occultum nescientis se numerare animi“<sup>1</sup>.

Lietuvoje Schuberto *Dainos* pradėtos dainuoti XIX a. pirmoje pusėje Vilniuje, privačių asmenų butuose, kartais nus-kambėdavo pasiturinčios buržuazijos, dvarininkijos susibūrimuose, tarp įvai-rių tautybių klausytojų. Kad ir nesudė-tingos, bet kitos kultūros vokalinės muzikos žanrai tebebuvo svetimi baltiškios prigimties žmogaus vaizduotei. Lietuva, kaip pirmą kartą baltiškios dainos kraš-tas, neribojosi, bet ir visiškai nepaisė in-tensyvių artimiausių kaimynų – lenkų, vokiečių ir rusų – muzikinių tekstų iš-iveržimų į kasdienę buitį, nors „lietuvio“ ir „lietuviškumo“ semantika tuo metu turėjo skirtingus prasmių laukus. Todėl, mūsų požiūriu, turėdami galvoje esteti-nį poveikį, privalome šiai muzikai pri-skirti daug rimtesnę ir gilesnę reikšmę, kuri yra nuoroda į vidinę pasaulio ir mūsų pačių esmę.

Netgi buvusios Didžiosios Kunigaikš-tystės įvairialypė kultūra netobulino sim-

bolinių baltiškų dainų (giesmių) erdvių formų, persmelktų paslaptinę taurios kančios ir dvasingo nerimo, dienos ir nakties jungties, bei mistinių praeities apeigų, kalendorinių švenčių, gamtos ir žmogaus subtilių dialogų. Klasikinėje ci-vilizacijoje laisvuosius menus sudarė programa, tinkanti laisvojo žmogaus la-vinimui. Vėlyvojoje antikoje programa buvo suskirstyta į dvi grupes: *trivium* su-darė gramatika, logika ir retorika, o *quad-rivium* – aritmetika, geometrija, astron-omija ir muzika. Tokią pradinio mokymo sistemą priėmė Bažnyčios Tėvai ir anks-tyvųjų viduramžių vienuolynai<sup>2</sup>.

Vilniaus universiteto muzikos kated-ros organizatoriaus, jos pirmojo vadovo, vokiečių kilmės kompozitoriaus, peda-gogo, muzikos teoretiko Jano Davydo Holando (1746–1827) vadovėlyje *Traktat akademicki o prawdziwej sztuce muzyki, (Akademini traktatas apie tikrąją muzikos meną)* pastebima žodžio ir muzikos filo-sofinio sąlyčio sąmoninga darna ir bū-dai, kaip šį vokalinių muzikavimą integruoti į visuomenę. J. D. Holandas, siek-damas pajavinti Vilniaus muzikinį gy-venimą, skatino profesionalumą bei mu-zikinį švietimą ir, aišku, į aktyvios veik-los orbitą įtraukė savo amžininko, *Lied* autoriaus muzikos propogavimą. Juk J. D. Holando žmona Rosa buvo vokie-čių teatro dainininkė, žinojo apie Schu-berto *Dainas* (jos jau tada turėjo savo is-toriją ir likimą), jų populiarumą, nes dažnai dainuodavo viešuose koncertuo-se, ne vien Vokietijos, bet ir Vilniaus bei aplinkinių miestų gyventojams, akade-minei bendruomenei, pobūviuose apsi-lankančiai įvairiautei publikai. Jų duk-tė Johanna Holand-Swieszewska buvo

pianistė, taip pat gyveno ir dirbo Vilniuje. Schubertas galėjo būti pirmasis muzikinių dainų kūrėjas piligrimas, kurį klausytojai ir atlikėjai dėl *grožio taurumo ir aktualumo* tapatino su gamtos ir žmogaus paslaptingos baltiškos jungties, simbolinės maginės būties, pirmykštės kultūros restauravimo bei archajiškos darnos modernaus suvokimo bardu<sup>3</sup>. Schuberto *Dainos* yra kartu ir asociatyvinis filosofinis menas. Iliustratyvia, nepriekaištinga muzikine kalba atkuriami epochos idilijų – filosofinių bei estetinių kryptų procesai, sąlygojami dėmesingos savos muzikinės formos ir menininko vertybinių nuostatų asmeninės pozicijos. Individuali Schuberto *Dainų* muzikinė būtis, charakteringomis intonacijomis ir melodinėmis slinktimis amžinoje dvikovoje su kasdienybės trafaretiškomis patirtų žaizdų apdainavimo nuostatomis, įprasmino romantiškas, meniškas kūrybines meilės prado ir pakiliai subtilias moralines idėjas, davė patvarias pirmaprades mitines metamorfozes ateities kartoms. Žinoma, tapdamos filosofine tema dainos būna svetimos ją aprėpiančiam mąstymui. Bet jos nebeužgavo tos epochos klausytojo lietuvių mąstymo. Įleidama į pažinimo sritį, ši sveti-

mybė tam tikru būdu nelikdavo neperimta. *Būtis skeidžiasi iš jos trykštančiais begaliniais vaizdais, taigi plečiasi tarsi buvimas visur, įsiskverbama į žmonių vidurį. Ji rodosi spinduliuoja, tartum pati jos kitybės pilnatvė pranoktų ją slepiančią paslaptį...*<sup>4</sup> Vadinasi, muzikinis pasaulis nėra kažkokia aukštesnė sąmonė, dialogas grindžiamas komunikaciniu dinamizmu, aktualizuojant bendrumo kontūrus. *Muzika tik tada tampa tikrovės faktu, kai veiksminga ir gyva, kai ją išgirsta ir supranta tie, kuriems ji rašyta arba skirta*, – teigė kompozitorius D. Šostakovičius. Ir tarpukario visuomenėje, kaip ir dabar, persisotinusioje visokeriopo garsinio spinduliavimo bei kultūrinio pertvarkymo stichijos dėsniumu, šubertiada 1938 m. nusileido į Valstybės teatro (Kauno, Laikinosios sostinės) sceną kaip atskiras scenos muzikinis spektaklis „Meilės daina“. Muzikaliausias tarpukario Valstybės teatro tenoras Aleksandras Kutkus-Kutkauskas, mokėjęs daug Schuberto kūrinių, pasakė: „Nekantariai laukiau operos „Schuberto meilė“ pastatymo. Mat joje turėjau progos gauti viską gerai matyti, nes ruošiausi vaidinti patį Šubertą, dėvėjęs akinius“<sup>5</sup> (citas tekstas neredaguotas. – E. M.).

## PASINERDAMI Į GARSŲ MAGIJĄ, PRIARTĖJAME PRIE PASAULIO VIDAUS PRASMĖS: BENDRUMO KONTŪRŲ AKTUALIZAVIMAS

Aktyviai informacija teikiama mokantis ir studijuojant Schuberto *Dainas*, tiesiog „kalant“ muzikinį tekstą. Tokios muzikinio–filosofinio teksto informacijos ne tik apie objektą, bet ir apie tai, kas vyksta kūrinyje, sąveikauja su atlikėjo

biolaukais ir daro jiems neabejotiną įtaką. B. Bartokas vaikams prieinamiausia laikė XVII–XVIII a. muziką, taip pat Beethoveną ir Schuberto *Dainas*, kai nauja ir sena susilieja tarpusavyje. Žymiai lietuvių dainininkei (anksti apakusiai) bajo-

raitei Beatričei Grincevičiūtei (1911–1988) kelią į muzikos tiesą nutiesė būtent *Lied* tradicijos dvarininkiškoje Lietuvos kultūroje, tarsi šviesos spindulėlių: *Buvau jau kokių šešerių ar septynerių metų, kai mane pakėrėjo Schuberto Die Erlkonig (Girių karalius), bet akompanimentas – labiau už balsą. Ten man tokia kraupi pasaka girdėjos*. Turėjusi lyrišką, šviesaus tembro balsą Lietuvos radijo solistė (1946–1965) B. Grincevičiūtė nuolatos dainavo Schuberto *Dainas*, ypač mėgo *Die Forelle (Forelė)*, *Die Rose (Rožė)*, *Standchen (Serenada)*, *Der Tod und das Madchen (Mergaitė ir mirtis)* ir kt. Menas sujungia tai, kas išsklaidyta, ir išskiria tai, kas sujungta, ir pratęsia gamtos kūrybą, kuria taip, kaip gamta gamina, ir pratęsia jos kūrybines pastangas (*nisus creativos*)<sup>6</sup>. Pamatyti pasaulį taip paprastai ir aiškiai, kad tą aiškusumą būtų galima pavadinti tiesa, ne tik dainuojančiam, bet ir to prabilusio išklausiui – tokia buvo brandžioji Schuberto idėja. Sunku regėti daiktus, dar sunkiau juos parodyti tiems, kurie net nesistengia matyti jų pačių būties. Pasak Schuberto *Dainų* gerbėjo Rilke's, *menininkas nekuria ir negali kurti grožio; jis tik sukuria sąlygas tam grožiui pasirodyti*<sup>7</sup>. Schuberto *Dainos* parodo, koks yra santykis tarp vertybės ir nevertybės kokybių, kurias intenduoja nostalgiškos senovės sentimentalumo ir dieviškos gamtos bei žmogaus sąveikos, taip pat prasmingos globos aktai, ir tik realiai siekiant įgyvendinti šias vertybes, atsiveria šubertiškos erdvės ir tauraus matymo bei mąstymo lauko perspektyvos. Energetiniu atžvilgiu *Dainos* buvo panašios į medžius su tvirtomis šaknų

sistemomis ir tankia lapija, tad dabartinių vokalistų repertuarinius „blizgučius“ galima palyginti su nuskurdusiais medeliais, augančiais pelkėje. Liko tik kamienas, tai yra techninis atlikimas. Studijuodamas Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, sudainavau Schuberto *Liepą*, orientuotą į pasąmonę, pirmą kartą asmeniškai suvokiau, kad gali egzistuoti kitokia daina, kuri gali šimtus kartų labiau paveikti atlikėjo dvasinį pasaulį, nei dramatinė arija, pateikianti vokalistui kitą išbandymą – susitvarkyti su kitokiais jausmais ir mintimis. Operų herojai negali mąstyti, ištikusios nelaimės, netektis, karo ar keršto siekiantys tikslai yra motyvas kovoti su kitais libreto personažais. Schuberto *Dainų* atžvilgiu yra kitaip: *Dainos* yra tarpininkės tarp dvasinio ir jausminio gyvenimo, jos išskelia ugnį iš herojų sielos. Komunikacijos semantikos istoriją smarkiai paveikė muzikos garsai. Pavyzdžiui, F. Baconas – pagrindinis modernaus mokslo šauklys – manė, kad „šviesa, garsas“ daro įtaką psichologiniams reiškiniams ir nuotoliniams procesams, tai jis vadino „nematerialių gėrybių perdavimu“. Jo mokinio sero J. Glanvillio<sup>8</sup> tyrinėjimuose viena sąmonė gali pajungti kitą pasitelkusi akustinę simpatinės vibracijos reiškinį. Lygiai kaip užgavus liutnios stygą „pritariantis muzikos ansamblis ima jai antrinti tokiu pat ritmu, nors yra nutolęs nuo jos ir nėra fiziškai liečiamas“, taip Schuberto *Dainų* grožis suteikia atlikėjo pasauliui gilaus vidinio tikslingumo, apšviečia visus per subtilią filosofinę formą, rasdamas jam vietą menininko visybėje, o klausantieji suvokia

ypatingą *Dainų* funkciją, kaip visuomet pozityvią taurinančią vertybę.

Už blogį atsilygink gerumu, rūpinkis sunkiu, kol jis dar lengvas, o dideliu – kol mažas, nes sunkūs pasaulio dalykai atsiranda iš lengvų, o dideli – iš mažų. Gal dėl to Schuberto *Dainų* temos natūralios ir paprastos, nes lyriniai herojai nevengia sunkumų. *Dainos* nėra lengvabūdiškos, todėl joms nieko nėra sunkaus: ramų lengva laikyti, dygstantį nukreipti, trapų paskleisti. Kas pažįsta kitus – protingas, kas pažįsta save – išmintingas, kas nugali kitus – galingas, kas nugali save – neįveikiamas, kas turi saiką – turtingas, kas atkakliai dirba – valingas, kas neprarado savo esmės – ilgaamžis, kas miręs neužmirštamasis – nemirtingas. Lygiai taip kalba valstiečiai, taip dialektu bendrauja nuoširdžios kaimietės. Schubertas nuolat apdainuoja ir pasakoja apie vežikus, dailides, kaminkrėčius, batsiuvius, mūrininkus, girininkus, burtininkus, miestelėnus, žolininkes ir karalius. Taip pat tarp *Dainų* herojų yra keleivis, jaunuolis, atsiskyrėlis, jauna vienuolė, žynys, žvejys, rylininkas, medžiotojas, gondolininkas, jūreivis, antrininkas, žvejė, šauklis, piligrimas, arfininkas, girių karalius, keistuolis, įpykęs bardas, meilužis, juvelyras, pranašas, keleivis, keistuo-

lis ir t. t. Savo apibrėžimus ir palyginimus jis ima iš paprasčiausių, kasdieniškiausių eilinio žmogaus darbų. Taip pat lyriniai herojai veikia paslaptingame gamtos pasaulyje, šaltinio paunksmėse, mėnulio delčioje, žvaigždynų erdvėje, vienatvės nostalgijoje, ilgesio ir meilės kančiose dainuodami lopšines ir rytmečio maldose. Jie suprantami kiekvienam. Schuberto *Dainos* yra savotiškas katekizmas, nurodantis atlikėjams svarbiausius kūrybinio augimo išeities taškus, kuriais jie turėtų remtis tobulindami savo dvasinę ir vokalinę meistriškumą, nuolat gilindamiesi į filosofinę pasaulio pažinimą. Išmoko stipriai jausti, kad kiti jaustų. Visi kūriniai ar veikalai yra intelektualinės kultūros išraiška ne tuo, kaip jis atrodo, bet tuo, ką jis simbolizuoja. „Ogi tai, ką jis simbolizuoja, pasilieka visuomet žmogaus dvasios gelmėse.“<sup>9</sup> Juk laikantys vulgariu ir niekingu viską, kas nepapuošta karjera, asmenine nauda, praktiškumu ir taupumu, įpratę įžiūrėti lobius išoriniame prašmatnume, niekad nepajėgtume išvelgti Schuberto *Dainų* filosofijos, taip paprastai aprengtos taurumo ir puikumo rūbais. Galima pamanyti, kad nūdienos kamerinių ir operos dainininkų pasaulis sukurtas vien pozuoti: pasipūtę kyla į valdininkišką paviršių lyg pūslės.

## IŠLIEKA TIK SIMBOLIAI, NIEKADA – KOPIJA

Schubertas *Dainomis* kaip ir filosofas Sokratas ar baltų žynys nesimėgavo tuščiom išmonėm: norėjo duoti mums patarimų ir nurodymų, tikrai reikalingų ir naudingų. Schuberto kūriniai išliko vientisi, ištikimi sau, o jas dainuojantis

dainininkas dvasios aukštumas pasiekia ne strakaliodamas, o nuosekliai ugdydamas visą kūrybinę esybę. Paprasčiausiomis ir natūraliausiomis priemonėmis, visiems suprantamais ir aiškiais muzikiniais vaizdais Schubertas išdėsto ne tik

eilinio lyrinio herojaus prigimčiai būdingiausias, bet ir kilniausias, kokios tik yra žinomos nuo seniausių laikų, pažiūras bei dorovę. Mums brangūs kompozitoriaus S. Prokofjevo žodžiai: *naujo paprastumo ieškojimai – taip pat novatoriškumas*. Didžiulę paslaugą Schuberto *Dainos* atliko lietuvių dainininkams – padėjo atsiskleisti jų prigimčiai ir susiformuoti kūrybinėms jų individualybėms. Kiekvienas esame kur kas turtingesnis, negu manome, bet esame įpratę gyventi iš skolų ir išmaldų, nes mus moko daugiau naudotis kitais negu remtis savuoju patyrimu. Kūrybinis kitimas, kaip ir dvasinis bei vokalinis atlikėjų augimas, vyksta nevienodai. Pernelyg didelis pragmatizmas kelia grėsmę artisto dvasiniam, fiziniam, bei kūrybiniam brandumui. Schuberto *Lied* yra priemonė ne tik menininko kūrybinei dvasiai bei charakteriui ugdyti. Tačiau mūsų netobulumas neleidžia suvokti kompozitoriaus dvasios pilnybės ir paveikti repetuojamą kūrinį savo individualiu dvasiniu ir interpretaciniu metodu. Vokalistų repeticijų kambario struktūroje ima kauptis *Dainų* biolauko energija. Iš pirmo žvilgsnio tai stebina, bet toks pat mechanizmas veikia ir studijuojamą bei repetuojamą muzikinį kūrinį. Valia ir intelektas atsiduria antroje vietoje. Ypač keliant atlikėjo sąmonės kultūrą naudinga studijuoti Schuberto dvasingumą, filosofinį paprastumą. Atlikėjai tai žino. Renesanso epochoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje nėščias moteris vežiodavo į parodas, spektaklius, apsupdavo kambarių ertmes gražiais daiktais, muzika, meile. Lietuvos baltiškos kultūros kaimuose žinota: ką būsimoji motina ma-

to, mąsto, jaučia, tai smarkiai veikia kūdikį, ir stengtasi saugoti moterį net nuo bereikalingo žvilgsnio. O dabar išivaizduokite Schuberto vokalinių kūrinių ciklo atlikėją – mūsų amžininę, kamerinę ar operos solistę prieš atsakingą koncertą ar po jo perkančią prekes šurmuliuojančioje parduotuvėje, suspaustą visuomeniniame transporte, besirūpinančią buitinais reikalais ir vaikų ligomis, „pailsėjusią“ po eilinio TV ekranuose rodomo užsienio siaubo ar smurto filmo scenos... Mes labai supaprastintai išivaizduojame dvasingo, nuoširdaus vokalinio kūrinio išmokymo mechanizmo teigiamybes, trūkumus ir pranašumus.

Ne visuomet galime pamatyti ir pajusti visą kompozitoriaus kūrinių klausymo ir atlikimo metu atsirandančio subtilaus biolauko savireguliacijos procesą, kaip jis tiksliai, sudėtingai ir ne visuomet suprantamai veikia Schuberto kūrinių etiką. Grožiu ugdoma balso ir minčių higiena atidengia Schuberto *Dainų* atlikėjui ir klausytojui taurių, filosofškai dvasingų dėsnių suvokimo lygius. *Dainos tikriau, užbaigčiau skamba, kai repetuojamos ne skubotai, o su tam tikromis pertraukomis. Ilgiau padirbėjus su kūrinium, labiau su juo susigyvenama, tada ir jo atlikimas išskyla tartum savaimė*, – sakydavo prof. J. Karosas. Tai sudėtinga, nes reikia sujungti dvi priešingas Schuberto *Dainų* sąvokas: taurų idealizmą ir materializmą, religiją ir mokslą, logiką ir intuciją, didelį dvasingumą ir vokišką praktiškumą, suderinti nuolatine meile menininko pasauliui ir norą visa tai perteikti klausytojui. Tarsi savaimė suprantama, kad studijuodamas Schuberto kūrybą atlikėjas privalėdavo sukaupti dva-

sines vertybes ir energiją ir sukelti asociatyvius sąmoningus paveikslus. Sumažėja ne tiek sąmonės, kiek pasąmonės nenuoširdumo kaip svarbaus kasdienio bedvasio bendravimo formos. Schuberto *Dainų* ciklus sieja bendra tema, viena poetinė idėja, kurios įvairūs aspektai atskleidžiami ciklo dalyse. Kad išties Schuberto dainų ciklą atlikti mūsų šiuolaikinis netobulus vokalas nepajėgia, turėtų įsisamontinti Lietuvos muzikos ir teatro akademijos vokalo pedagogai. Austrų rašytojas S. Zweigas apie epochos dvasią perteikiančią muziką taip atsiliepė: „Visada ieškodavau to, kas būdingiausia, ir dažniausiai rasdavau – tai Brahms'o *Čigonų dainos*, Chopino *Barkarolė*, Schuberto nemirtingoji *Muzikai*, Haydno nemarioji melodija *Dieve, saugok* iš Imperatoriškojo kvarteto. Iš nepakartojamą menininko kūrybiškumą liudijančių pavyzdžių keletu atveju man net pavyko sukompagnuoti visą jo gyvenimo paveikslą“<sup>10</sup>. Labai dažnai Schuberto *Muzikai*, *Serenada* įtraukiama kaip giesmė – malda bažnytinių apeigų metu. Ypač Schuberto *Dainos* populiaros Lietuvos ir užsienio lietuvių parapijų bažnyčiose. Štai Monrealio (Kanada) Aušros vartų bažnyčios emigrantų choras (varg. M. Blaus, baritonas A. Keblys) 1996 m. įdainavo keletą Schuberto *Lied-Standchen* (*Serenada*) ir *Du bist die Ruh*

(*Tu mano ramybė*), *An die Music* (*Muzikai*). Prisimenu pastarojo kūrinio atlikimus 1990–1992 m. Brightono parko, Chicagos, Lemonto, Cicero, Sankt-Petersburgo (koncertmeisteriai – F. Strolia, M. Motekaitis, A. Mockus, M. Douglas) lietuviškose parapijose, taip pat su soliste Jūrate Mikalauskaite 1999–2001 m. Lietuvoje – Ratnyčios, Palangos, Liškiaivos, Druskininkų (vargonų partiją atliko R. Aleknaitė–Bieliauskienė, A. Šturma, J. Žiukaitė) šventovėse. Galiu nuširdžiai pasakyti, kad atlikėjo, kaip ir klausytojo, vidinės būsenos pasikeitimui daro įtaką ne tik giesmė, malda, muzikinis kūrinys, šiuo atveju – Schuberto *An die Music* (*Muzikai*, vertė F. Strolia), bet ir šventovės forma, jos vidinė erdvė, akustika, daiktų ir vargonų išsidėstymas joje, šventovės bei altoriaus formos, Šv. Mišių varpų skambesys, koncertuojančių atlikėjų bei bažnytinio choro repertuaras, dvasingas ar buitiškai neretoriškas kunigo pamokslas, krikščioniškų apeigų vaizdai, žodžiai, susirinkusios minios tikinčiųjų nuotaikos. Dzūkijos religinėse apeigose dažnai giedanti iš Mardasavo apylinkių kilusi liaudies dainininkė Birutė Zalanskaitė su kanklininke O. Jankauskiene ir birbynininku J. Bikausku įgiedojo Schuberto *Sanctus*, *Sanctus* (*Šventas*, *Šventas*, *Šventas*) į audio kasetę.

## MUZIKOJE SVARBUS NELAIKIŠKUMAS, O NE ŠIUOLAIKIŠKUMAS: EDUKACINĖ KŪRINIŲ REIKŠMĖ

Vadinasi, atlikėjas ir tikintysis galime ne tik peržiūrėti vertybes, bet ir geriau kaupti sieloje meilę, pakeisti mąstymo,

kvėpavimo, judėjimo, klausymo, gėrėjimosi, gilinimosi patyrimus, taip pat Schuberto *Dainų* atlikimo dėsnį.

Schuberto *Dainos* paveikia vokalistą intelektualą, pasaulėžiūrą, charakterį, pedagoginį tobulėjimą. Savo elgesiu koncertuojantysis, kurio repertuare – Schuberto *Dainos* pavergia meniniu diskursu, perduodamu dalyku, euristinėmis mintimis, parentaraline meditacija. Remiantis tuo galima sakyti, kad teisingas, kryptingas Schuberto *Dainų* pasaulėžiūros ir psichologijos formavimas, taip pat vokalo technikos ugdymas ir dvasingos energetinės–emocinės būklės deramas formavimas Lietuvos vokalo tobulėjimui turi kur kas didesnę reikšmę. Didesnę negu visa tai, kas šiuo metu vadinama menininkų dalyvavimu šou koncerte ar snobiškame bankete su popsinių atlikėjų–vokalistų paviršutiniškų kūrinių stichijoje vis labiau dominuojančiu šlageriu. *Du holde Kunst, in wieviel grauen Studen...* (iš Schuberto *Muzikai* – aut.). *Kiekvieną sykį, kai suskamba ši nemirtinga Schuberto daina, prieš mane iškyla regėjimas – aš vėl matau mus varganuose mokykliniuose suoluose sulinkusiais pečiais, o pasakui – švytinčiais, džiugiais veidais mes einame namo ir kritikuojame, deklamuojame eilėraščius, užmiršę visus saitus, rišančius su erdve ir laiku, išties „atsidūrę geresniame pasaulyje, – prisimena pasaulinio garso rašytojas S. Zweigas gydomąją eudaimonistinę *Lied* prasmę<sup>11</sup>.*

Šiuo metu sociologai nurodo atlikėjo ir įsisavinamo kūrinio tarpusavio poveikio proceso dvasinius pakitimus ir poslinkius, tobulėjimo, net pavojingos agresijos požymių. Pagaliau melodijoje, pagrindiniame aukštame, dainuojančiame balse, valdančiame visumą, progresuojančiame nevaržomai ir laisvai, kaip nuo

pradžios iki galo nepertraukiama, prasminga viena rišli mintis, ir išreiškiančiame visumą, aš atpažįstu aukščiausią valios objektyvizacijos pakopą, protinę žmogaus gyvenimą ir veržlumą. „Menas – plona ir jautri oda tarp mūsų ir pasaulio širdies, ir žinoma, geriau patektum į pačią pasaulio širdį, reikia galiausiai perduoti ir šitą švelniausią odą“, – sakė H. Hesse, Nobelio premijos laureatas, laisvalaikio klausydavęs *Dainų*. Melodija pasakoja proto apšviestos valios istoriją, tos valios atspaudas tikrovėje yra jos veiksmų virtinė. „Todėl visada ir buvo sakoma, kad muzika yra jausmo ir aistros kalba, kaip žodžiai – proto kalba.“

Schuberto *Dainų* koncertai padeda klausantiems vaikams ištyrinėti gamtą ir aplinką, klausinėti ir formuoti su muzikiniais vaizdiniais susijusias sampratas. „Gyvūnai, sutinkami šiose dainose, yra kaip herojai. Lietuvos nacionalinės filharmonijos veikla neprisideda prie mokyklų ir muzikos mokytojų iniciatyvų ugdyti mokinių kūrybiškumą. Muzikos mokytojai retai būna dalykiškų pokalbių su muzikinėmis organizacijomis iniciatoriai. Schuberto *Dainų* muzikai būdinga pirminė jėga ir gilus gydomasis žavesys, ji geriau nei kiti menai gali atstoti gamtą. Kartu *Dainos* parodo naujus veidus, naujas kalbas, naujus kažką perteikiančius garsus ir gestus. Juk įkyri be paliovos kalbėti vakarykščia ir užvakarykšte kalba. Kai kada kuriantis menininkas nori šokti, kai kada jis nori ir peržengti ribas, užsidėti kepurę ant šono ir eiti zigzagais. O kiti dėl to niršta, jaučiasi esą pašiepiami, jiems atrodo, kad suabejota jų šaknimis, jų verte, svai-



dosi aplink keiksmiais ir iki ausų užsitraukia savo išsilavinimo antklodę. Ir tas pats pilietis, kuris dėl menkiausio prisi-

lietimo ir užgauto asmeninio orumo bėga pas teisėją, dabar tampa išradingas baisioms užgaulėms.

## Literatūra ir nuorodos

- <sup>1</sup> A. Schopenhauer. *Pasaulis kaip valia ir vaizdinys*. – Vilnius: Pradai, 1995, p. 154.
- <sup>2</sup> J. W. Baldwin. *Viduramžių kultūra*. – Vilnius: Aidai, 1996, p. 97.
- <sup>3</sup> Ten pat, p. 364.
- <sup>4</sup> J. Šalkauskis. *Raštai*, t. I. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 294.
- <sup>5</sup> A. Kutkus. *Dainininko dalia*. – Boston, Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1959, p. 82.
- <sup>6</sup> E. Levinas. *Kito pėdsakais*, in *Baltos lankos*, Nr. 11. 1999, p. 44.
- <sup>7</sup> A. Šliogeris. Raineris Marija Rilke – poetas ir mąstytojas, in *Poezijos pavasaris* – Vilnius: Vaga, 1987, p. 155.
- <sup>8</sup> J. Glanvill. *The Vanity of Dogmatizing*. – New York Columbia University Press, 1931, p. 199–200.
- <sup>9</sup> U. Eco. *Menas ir grožis viduramžių estetikoje*. – Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 151.
- <sup>10</sup> J. D. Peters. *Kalbėjimas vėjams. Komunikacijos idėjos istorija*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004, p. 99.
- <sup>11</sup> S. Zweig. *Vakarykštis pasaulis*. – Vilnius: Tyto Alba, 2005, p. 379.